

SZENTMÁRTONI JÁNOS
Megemlékezés
Kodolányi Jánosról

Tisztelt Kodolányi család, Főigazgató Asszony, Hölgyeim és Uraim, Kedves Barátaim!

„– Philipposz, Philipposz, mondd meg igaz lelkedre: megismerheti az ember az Istent? – kérdezte mohón.

A Görög csodálkozott a kérdésen, elgondolkozva forgatta a botját.

– Nem értelek, atyámfia. Hiszen Isten a szívben lakik! Olyan egyszerű!!

– Igen, igen, ezt tanítja a Mester – hadarta Jehuda szaporán. – De Te mit gondolsz? Te magad?

Philipposz lassan az ágy szélére ült, mosolygott. Nagy homloka tiszta volt, mint egy gyermeké.

– Ezt nem gondolja, hanem tudja az ember. És nem azért tudja, mert a Mester mondta, hanem azért mondta a Mester, mert az ember ezt tudja” – írta Kodolányi János *Én vagyok* című szakrális regényében, amely az író balatonakarattyai magányának időszakában készült. Az evangéliumok egyik legellentmondásosabb történetét gondolta újra és jelenítette meg benne: Jézus és Júdás, az „istenember” és az „áruló” kapcsolatát, a szent és a profán, a mennyei és a földi világ elszakadását, összetartozását. Újraolvastva Kodolányi könyveit, láthatjuk, hogy egész életművét – Jókai Anna szavaival élve – egyfajta „spirituális realizmus” jellemzi, a középkori hősök sorsának megformálásában éppúgy, mint a hétköznapi szereplőkében. Nem hiába tartotta őt egyik mesterének Jókai Anna, aki sokat tett az író örökségének ápolásáért. Kodolányi – halálos ágyán egy magnószalagra felmondott – szavait idézte emlékező beszédében: „Meg kell értenie az embernek, hogy nem véletlen, hová születik, hol él, hová tartozik, milyen nyelven beszél, mit hisz, mire teszi föl az életét, mit tagad, és mit nem vall a magáénak, mit ölel magához, és mit utasít el magától. És nem véletlen, milyen sors az, amit az embernek végig kell küzdenie, vállalnia kell, meg kell hajolni előtte, és tudomásul kell vennie,

akármennyire zúgolódik is gyenge óráiban, és bár-hogy szeretne tőle néha-néha megszabadulni.” Kodolányi sírkőavatása alkalmával – gondolatmenetét folytatva – hozzáfűzte: „1990-ben Kodolányi Jánost az Írószövetség javaslatára posztumusz Kossuth-díjjal tüntették ki. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a közgondolkodásban, a prózatörténetben nem kell még sokat tenni, hogy igazi helyét kijelölhessük. Meg kell találnunk és folytatnunk kell azt az orfikus hagyományt, ami belső erejével képes a próza megújítására, és átviszi a harmadik évezredbe az irodalmat.”

Ezért vagyunk most itt mi is, Kodolányi János születése napján. A dupla évfordulónál: születésének 120., halálának 50. évfordulójánál nem lehet alkalmasabb és időszerűbb pillanat, hogy felidézzük alakját, hogy ez a 2019-es év róla is szóljon, újraolvassuk és újraértelmezzük a műveit. A megemlékezések sorában ezt a mai alkalmat többek között a Magyar Művészeti Akadémia által, az író tiszteletére szervezett májusi konferencia fogja követni.

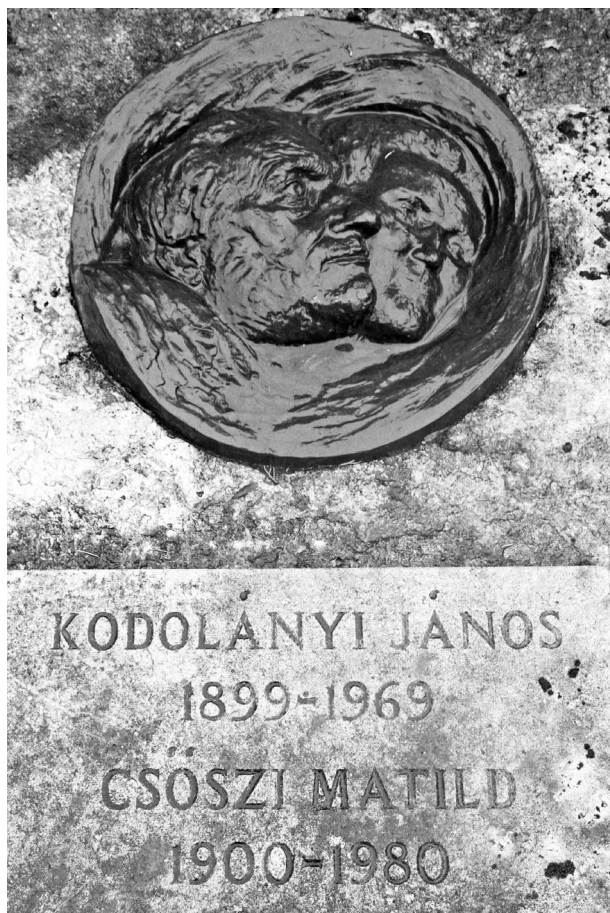
Kodolányi János 1899. március 13-án született Telkiben. Kisnemesi–polgári családból származott, a szülőlk válása után a gyerekek az apával éltek Pécsvaradon, majd Vajszlón. A középiskolát Pécsen és Székesfehérváron végezte, verseket írt, a Diák-toll című lap szerkesztője, valamint önképzőkori tag volt. 1915 és 1921 között három verseskötete is megjelent, de ezeket később megtagadta. 1921-ben megnősült, s Pestre költözött. Négytagúvá bővülő családjával nagy nyomorban éltek, sokszor baráti segítséggel tartották fenn magukat. 1922-ben a Nyugat közölte a Móricznak dedikált *Sötétség* című novelláját, amely egy csapásra ismert íróvá avatta. A húszas évek közepén jelentek meg első, a naturalizmus stílusjegyeit magukon viselő regényei (*Szép Zsuzska*, *Börtön*, *József, az ács*), amelyekben az ormánsági élet nyomorúságát, a középosztály pusztulását ábrázolta. 1932-ben részt vett az Írók Gazdasági Egyesülete (IGE) szervezésében, amelynek később társelnöke is lett. Ettől az időtől kezdve tagja volt a népi írók mozgalmanak, a Válasz és a Magyarország című lapok munkatársai közé tartozott. A harmincas évek közepétől érdeklődése a társadalmi kérdésektől a magyar középkor világa felé fordult, egymás után jelentek meg a tatárjárás korában játszódó, archaikus nyelvi elemekkel átszőtt regényei (*A vas faai*, *Boldog Margit*, *Julianus barát*). 1936–38-ban több ízben is ellátogatott Finnországba, élményeit *A csend országa* és

* Elhangzott Kodolányi János születésének 120. évfordulója alkalmából, 2019. március 13-án, a Farkasréti temetőben, a Nemzeti Örökség Intézete és a Magyar Írószövetség megemlékezésén.

a *Suomi titka* naplószerű műveiben örökítette meg. 1939-ben két drámáját (*Földindulás*, *Végrendelet*) is bemutatta a Belvárosi Színház. 1937-ben egykori irodalmi ellenfele, Babits Mihály közreműködésével Baumgarten-díjat kapott. A harmincas évek végére egyre inkább a nacionalista mozgalmakhoz sodródott, cikkeket írt a Turul Bajtársi Szövetség lapjába, amelynek 1939–40 között főszerkesztője volt. 1940-ben jelent meg különleges lélektani érzékről tanúskodó önéletrajzi számvetése, a *Süllyedő világ*. 1941-től a pécsi Janus Pannonius Irodalmi Társaság társelnöke, valamint a Sorsunk munkatársa volt. Trilógiát tervezett a magyar honfoglalás koráról, ennek két kötete *Pogány tüzek* címmel meg is jelent. 1943-ban ő tartotta a szárszói konferencia bevezető előadását, de ekkora már eltávolodott a népi íróktól, valamint a nacionalista mozgalmaktól.

Rövid ideig tartó politikai tévútja miatt 1949–55 között írásai nem jelenhettek meg, persona non grata volt az irodalmi életben. Ezt ő maga is indokoltnak tartotta. Tudta, hogy helytelen úton járt. Lelkiismeretfurdalásának különös következménye az volt, hogy a hallgatás éveiben megtanult héberül, és eredetiben olvasta a klasszikus zsidó irodalmat, járatos lett a *Biblia* világában. Ideje jó részét balatonakarattyai házában töltötte. Az ekkor született műveiben a mondák és eposzok világát idézte meg: regényt írt Jézus és Júdás életéről (*En vagyok*), Mózes alakjáról (*Az égő csipkebokor*) és a vízözönről (*Vízöntő, Új ég, új föld*). 1955-ben *Éltek, ahogy tudtak* című kötetével tért vissza az irodalmi életbe. Életének utolsó éveiben önéletrajzi írásaival foglalkozott, *Visszapillantó tükör* című műve 1968-ban jelent meg. Budapesten hunyt el, 1969. augusztus 10-én.

Tüskés Tibor így fogalmazott Kodolányi Jánosról szóló monográfiájában: „...szellemi útja olyan, amilyent Madách Ádámja jár be: tragikus ellentétek kuszálódnak össze benne. Élete egy-egy szakaszában újabb és újabb eszmékért lelkesedik, hogy ugyanazokból hamarosan kiábránduljon, s új célokat tűzzön maga elé. [...] Részt vesz a munkásmozgalomban, majd szakít vele, megismerkedik a freudizmussal, marxizmus és istenhit hagy nyomot pályáján, az »örök magyar«, majd az »örök emberi« vonásait kutatja”. Továbbá kiemelte, hogy „[t]émavilága magába foglalja az ormánsági népelet színeit, a széthulló középosztály társadalmi diagnózisát, megeleveníti a magyar honfoglalás és középkor alakjait. Átéli

Somogyi Tamás: Kodolányi János és felesége (1991)

a mondák és eposzok világát, alászáll az archaikus időkbe. Valóságos magyar mitológiát [...] teremt. [...] Művészete a magyar próza legnemesebb hagyományaihoz kapcsolódik. [...] Látomásainak és indulatának kifejezésére archaizáló elemekkel színezt, költői erővel átítatott önálló és eredeti nyelvet alkot. Végtelenül szubjektív, kitarulkozó művész. Az életétnyek és a művek között itt szorosabb a kapocs, mint másoknál. [...] Kevés epikust ismerni, aki a legkülönbözőbb időkben és tájon született hőseiben ennyire önmagát ábrázolná, amikor pedig magáról vall, ennyire transzponálná élményeit”.

Kívánom, hogy Kodolányi János csodálatos regényeit újra fedezzük fel magunknak, hogy ismét rátaláljon e művekre ez a nemzet, mert szükségünk lesz olyan lelki és művészi kapaszkodókra, amelyekkel nem csupán múltunkat, de önmagunkat is jobban megismerhetjük. Ha az ilyen jellegű és horderejű szembesüléseket és élményeket elmulasztjuk életünkben, felmorzsolódunk a jelenkori történelem fogaskerekei között.